

Категорія справи № 234/19213/17: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 17.04.2020. Оприлюднено: 21.04.2020.

Дата набрання законної сили: 01.04.2020

Номер судового провадження: 61-16113св19

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

01 квітня 2020 року

м. Київ

справа № 234/19213/17

провадження № 61-16113св19

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Луспеника Д. Д.,

суддів: Воробйової І. А., Гулька Б. І., Лідовця Р. А., Черняк Ю. В. (суддя-доповідач),

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1 ,

відповідач - ОСОБА_2 ,

треті особи: орган опіки та піклування Краматорської міської ради, Краматорський міський відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Донецькій області,

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення Краматорського міського суду Донецької області від 01 квітня 2019 року у складі судді Нейло І. М. та постанову Донецького апеляційного суду від 17 липня 2019 року у складі колегії суддів: Тимченко О. О., Кішкіної І. В., Корчистої О. І.,

ВСТАНОВИВ:

Описова частина

Короткий зміст позовних вимог

У грудні 2017 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2 про зміну прізвища дітей.

Позовна заява ОСОБА_1 мотивована тим, що з 28 грудня 2007 року вона перебувала у зареєстрованому шлюбі з відповідачем, у якому сторони мають двох неповнолітніх дітей: ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , та ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_2 .

У січні 2013 року шлюбні стосунки з відповідачем було припинено, діти залишилися проживати з нею. Після розлучення, відповідач вихованням дітей не займався, лише іноді з ними зустрічався, а в подальшому ці зустрічі зовсім припинились, у зв'язку з чим діти образились на відповідача та не бажають з ним зустрічатись.

Вказувала на те, що вона перебуває у фактичних шлюбних відносинах з іншим чоловіком, який фактично взяв на себе обов'язки з виховання її дітей. Систематична відсутність відповідача у житті дітей призвела до того, що вони бажають змінити прізвище з « ОСОБА_5 » на « ОСОБА_6 ». Вважала, що зміна прізвища дітей цілком відповідає їх інтересам.

З урахуванням зазначеного, ОСОБА_1 просила змінити прізвище дитини ОСОБА_3 на « ОСОБА_7 та прізвище дитини ОСОБА_4 на « ОСОБА_6 ».

Короткий зміст судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій

Рішенням Краматорського міського суду Донецької області від 01 квітня 2019 року, залишеним без змін постановою Донецького апеляційного суду від 17 липня 2019 року, у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив із того, що зміна прізвища дітей не буде відповідати їх інтересам, психологічному та гармонійному розвитку, оскільки оцінка дітьми поведінки своїх батьків, життєвих обставин є необхідною, так як діти ще не розуміють, що зміна їх прізвищ не може впливати на обставини, які відбулися або відбудуться, та на взаємовідносини, які склалися між колишнім подружжям, навпаки, зміна прізвища може зашкодити їх подальшому спілкуванню з їх рідним батьком, тоді як таке спілкування для дітей є необхідним.

Також судами враховано, що відповідач постійно намагається спілкуватися з дітьми, сплачує аліменти на їх утримання, а позивач перешкоджає спілкуванню батька з дітьми, що підтверджено рішенням Краматорського міського суду Донецької області від 04 вересня 2017 року у справі № 234/18697/16ц.

Короткий зміст вимог касаційної скарги та її доводів

У серпні 2019 року ОСОБА_1 подала до Верховного Суду касаційну скаргу, в якій, посилаючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просила скасувати вказані судові рішення та ухвалити нове рішення про задоволення позову.

Касаційна скарга ОСОБА_1 мотивована тим, що суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про відмову у задоволенні позову про зміну прізвища дітей, допустили порушення положень Конвенції про права дитини, не врахували думки дітей щодо зміни їх прізвища.

Вказувала на те, що відповідач вводив суд в оману тим, що він піклується про дітей та проявляє почуття любові до них, хоча мав на меті будь-яким чином перешкодити дітям у прояві їх бажання. Відповідач неодноразово стверджував про образу на дітей, називав їх «зрадниками» за те, що вони мають прихильність до її чоловіка, вважають його своїм батьком, та відмовляються від спілкування з відповідачем.

Зазначала, що відповідач агресивно поводить з дітьми, нерегулярно сплачує аліменти на дітей.

Доводи особи, яка подала відзив на касаційну скаргу

У жовтні 2019 року ОСОБА_2 подав відзив на касаційну скаргу, в якому просив відмовити у задоволенні касаційної скарги та залишити судові рішення без змін, як такі, що ухвалені з додержанням норм матеріального та процесуального права.

Рух касаційної скарги у суді касаційної інстанції

Ухвалою Верховного Суду від 06 вересня 2019 року відкрито касаційне провадження у справі, витребувано матеріали цивільної справи із суду першої інстанції.

Фактичні обставини справи, встановлені судами

ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували у зареєстрованому шлюбі з 28 грудня 2007 року, який розірвано рішенням Краматорського міського суду Донецької області від 28 січня 2013 року. Після розірвання шлюбу прізвище позивачки змінено з « ОСОБА_5 » на « ОСОБА_6 ».

ОСОБА_8 та ОСОБА_1 є батьками дітей: ОСОБА_9 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , та ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_2 .

ОСОБА_2 є платником аліментів на утримання ОСОБА_9 та ОСОБА_4 на підставі рішення Краматорського міського суду Донецької області від 12 лютого 2013 року у справі № 234/189/13-ц.

Відповідач має заборгованість зі сплати аліментів.

Рішенням Краматорського міського суду Донецької області від 04 вересня 2017 року у справі № 234/18697/16ц позов ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про усунення перешкод у вихованні та спілкуванні з дітьми задоволено частково, усунуто ОСОБА_2 перешкоди у спілкуванні та вихованні дітей ОСОБА_9 та ОСОБА_4 . Визначено ОСОБА_2 способи участі у спілкуванні та вихованні дітей.

Згідно з відповіддю на адвокатський запит дошкільного навчального закладу «Малюк» від 11 жовтня 2018 року, вихованням дітей ОСОБА_9 та ОСОБА_4 під час їх відвідування закладу, переважно займалася мати, батько дітей ОСОБА_2 інколи забирав та відводив дітей, декілька разів відвідував батьківські збори та святкові ранки дітей. З дітьми у батька були дружні стосунки, діти любили батька та чекали зустрічі з ним.

Відповідно до листа дитячо-юнацької спортивної школи Краматорської міської ради від 18 січня 2018 року № 112, дитина ОСОБА_3 займається в секції боксу та батько ОСОБА_2 контактує з тренером та адміністрацією ДЮСШ, приїжджає на місцеві змагання, що свідчить про наявність батьківських почуттів відповідача до сина.

Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Відповідно до частини другої розділу II «;Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 15 січня 2020 року № 460-IX «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ» касаційні скарги на судові рішення, які подані і розгляд яких не закінчено до набрання чинності цим Законом, розглядаються в порядку, що діяв до набрання чинності цим Законом.

Згідно із положенням частини другої статті 389 ЦПК України (тут і далі у редакції, чинній на час подання касаційної скарги) підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Касаційна скарга не підлягає задоволенню.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Відповідно до вимог частин першої і другої статті 400 ЦПК України під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Встановлено й це вбачається з матеріалів справи, що судові рішення ухвалені з додержанням норм матеріального та процесуального права, а доводи касаційної скарги цих висновків не спростовують.

Відповідно до частини третьої статті 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Частиною першою статті 3 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року (ратифікована Україною 27 лютого 1991 року, дата набуття чинності для України 27 вересня 1991 року) визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони

державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Кожна дитина відповідно до статті 7 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року має право на збереження індивідуальності.

Одним із основних засобів ідентифікації дитини є її ім'я, яке надається дитині при народженні і складається із прізвища, власного імені та по батькові, якщо інше не впливає із закону або звичаю національної меншини, до якої вона належить.

Відповідно до статті 145 СК України прізвище дитини визначається за прізвищем батьків. Якщо мати, батько мають різні прізвища, прізвище дитини визначається за їхньою згодою. Спір між батьками щодо прізвища дитини може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

Частинами третьою, п'ятою статті 148 СК України передбачено, що у разі зміни прізвища одного з батьків прізвище дитини може бути змінено за згодою обох батьків та за згодою дитини, яка досягла семи років.

У разі заперечення одним із батьків щодо зміни прізвища дитини спір між ними щодо такої зміни може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. При вирішенні спору беруться до уваги виконання батьками своїх обов'язків щодо дитини, а також інші обставини, які засвідчують відповідність зміни прізвища інтересам дитини.

Верховний Суд виходить з того, що при вирішенні спору щодо дитини судом на перше місце ставляться «якнайкращі інтереси дитини», оцінка яких включає в себе знаходження балансу між усіма елементами, необхідними для прийняття рішення.

Інтереси дитини є пріоритетним і визначальним для вирішення спору щодо зміни прізвища дітей.

Дитина є суб'єктом права і, незважаючи на незначний вік, неповну цивільну дієздатність, має певний обсяг прав. Одним з основних її прав є право висловлювати свою думку та право на врахування думки щодо питань, які стосуються її життя. Закріплення цього права підкреслює, що дитина є особистістю, з думкою якої потрібно рахуватись, особливо при вирішенні питань, які безпосередньо її стосуються.

У статті 12 Конвенції про права дитини визначено, що держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю. З цієї метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства.

01 квітня 2007 для України набула чинності Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 року.

Положеннями статті 3 Європейської конвенції передбачено права дитини бути проінформованим та висловити свою думку під час розгляду справи (судового розгляду).

Дитина, яка внутрішнім законодавством визнається такою, що має достатній рівень розуміння, під час розгляду судовим органом справи, що стосується її, наділяється наступними правами: отримувати всю відповідну інформацію; отримувати консультації; мати можливість висловлювати свої думки; бути поінформованою про можливі наслідки реалізації цих думок та про можливі наслідки будь-якого рішення.

Статтею 6 Європейської конвенції про здійснення прав дітей передбачено порядок прийняття рішення судовими органами під час розгляду справи, що стосується дитини.

Так, якщо внутрішнім законодавством дитина визнається такою, що має достатній рівень розуміння, перед прийняттям рішення судовий орган: упевнюється в тому, що дитина отримала всю відповідну інформацію; у відповідних випадках консультує дитину сам або через інших осіб чи інші органи в зрозумілій дитині спосіб (у разі необхідності - приватно), якщо це явно не суперечить найвищим інтересам дитини; надає можливість дитині висловлювати її думки; приділяє належну увагу думкам, висловленим дитиною.

Згідно зі статтею 171 СК України дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном. Суд має право постановити рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси.

У судовому засіданні суду першої інстанції 26 березня 2019 року у присутності педагога ОСОБА_10 суд вислухав думку дітей ОСОБА_9 та

ОСОБА_4 у судовому засіданні пояснив, що після розлучення батьків проживає разом з матір'ю та вітчимом. З батьком ОСОБА_11 бачився давно, приблизно півроку тому у присутності матері. Пояснив, що він раніше часто спілкувався з батьком, він брав його до себе додому, приходив до нього в школу. Останнім часом вони не спілкуються, телефона батька у нього нема. ОСОБА_11 дарив йому подарунки, залишаючи їх у вчителя, але він не бажав їх приймати. Рік тому, коли він перейшов до нової школи, однокласники деякий час ображали його у зв'язку з прізвищем «ОСОБА_5», у зв'язку з чим він попросив матір змінити йому прізвище. На цей час однокласники не ображають його, але хотів би змінити прізвище на прізвище матері. Вважає, що спортивні та шкільні досягнення він має завдяки матері, але вони пов'язуються з прізвищем батька, який пишається ним, але не бере участі у його вихованні.

ОСОБА_4 у судовому засіданні пояснила, що в школі її не ображали, з ОСОБА_11 бачилася давно, його телефона в неї нема. Пояснила, що раніше, коли дозволяла позивачка, вони ходили в гості до дідуся та бабусі з боку ОСОБА_11. Відповідач декілька разів приходив до неї на змагання, передавав тренеру спортивний шолом та перчатки для зайняття спортом. Вважає, що з прізвищем матері їй буде краще, оскільки спортивні та шкільні досягнення пов'язуються з прізвищем батька, але він не бере участі у її вихованні.

При вирішенні справи про зміну прізвища дитини необхідно також враховувати стосунки, які існують між дитиною та її батьками, в тому числі й з тим із батьків, хто проживає окремо.

Якщо той із батьків, хто має спільне з дитиною прізвище і проживає окремо від дитини, зберігає з нею близькі стосунки і продовжує брати участь в її вихованні, то не є доцільним сприяти відчуженню між батьком і дитиною, зокрема, шляхом зміни прізвища.

За таких обставин, коли батько (мати) не лише не спілкується з дитиною, хоча ніхто не перешкоджає йому (їй) в цьому, не виявляє щодо дитини батьківської турботи і уваги, то його (її) заперечення не можуть бути безумовною підставою для відмови у зміні прізвища дитини за наявності обставин, які свідчать про обґрунтованість і доцільність такого рішення.

У справі, що переглядається, встановлено, що відповідач постійно намагається спілкуватися з дітьми, сплачує аліменти на їх утримання, а позивач перешкоджає спілкуванню батька з дітьми, що підтверджено рішенням Краматорського міського суду Донецької області від 04 вересня 2017 року у справі № 234/18697/16-ц.

Згідно з висновком психологічної діагностики щодо з'ясування ставлення дітей до зміни прізвища, яка проведена 06 вересня 2018 року психологом ЗОШ № 20 на виконання ухвали суду, ОСОБА_3 та ОСОБА_4 мають бажання змінити прізвище. На питання, чому в них виникло таке бажання, вони відповіли: «Хочу, щоб мої досягнення відносились до прізвища матері, не батька, бо саме мати в нас вкладала потрібні якості». Їх стосунки з батьком порушені. Діти неохоче згадують неприємне минуле, коли батьки сварились на очах у дітей та батько негативно ставився до матері.

Проте під час психологічної діагностики психолог не зміг відповісти на більшість запитань у зв'язку з відмовою позивачки від діагностування. Для з'ясування питання, чи відчують діти психоемоційне навантаження у зв'язку з тим, що у них з позивачкою різні прізвища і чи не призведе зміна прізвища до психологічної травми, в судовому засіданні сторонами було запропоновано пройти додаткову психологічну діагностику та допитати класних керівників, але сторони від пропозиції суду відмовились та просили справу розглядати на підставі наявних доказів.

На виконання вимог статті 171 СК України, пункту 3 частини першої статті 382 ЦПК України, суди попередніх інстанцій навели відповідні мотиви, за яких вони дійшли висновку про те, що оцінка дітьми поведінки своїх батьків, життєвих обставин є необ'єктивною, так як діти ще не розуміють, що зміна їх прізвищ не може вплинути на обставини, які відбулися або відбудуться, та на взаємовідносини, які склались між колишнім подружжям.

Слід також зауважити, що батьки мають право змінити прізвище дитини лише до досягнення дитиною 16 років. По досягненні цього віку питання щодо зміни прізвища може бути ініційовано лише самою дитиною у порядку, встановленому Порядком розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 року № 915.

Отже, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, встановивши обставини справи, надавши належну правову оцінку всім доказам, які містяться в матеріалах справи у їх сукупності та взаємозв'язку, належним чином визначив найкращі інтереси дітей, а тому дійшов правильного висновку про відмову у задоволенні позову про зміну прізвища дітей.

Доводи касаційної скарги зводяться виключно до необхідності переоцінки доказів, що у силу вимог статті 400 ЦПК України не входить до компетенції суду касаційної інстанції.

Відповідно до частини першої статті 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо визнає, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне залишити касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін.

Оскільки касаційна скарга залишається без задоволення, то відповідно до частини тринадцятої статті 141 ЦПК України в такому разі розподіл судових витрат не проводиться.

Керуючись статтями 400, 410, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_1 залишити без задоволення.

Рішення Краматорського міського суду Донецької області від 01 квітня 2019 року та постанову Донецького апеляційного суду від 17 липня 2019 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий Д. Д. Луспенник Судді: І. А. Воробйова Б. І. Гулько Р. А. Лідовець Ю. В. Черняк